

ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙ В ПРАКТИЦІ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ: СПРОБИ АНАЛІЗУ

Здобуття освіти в сучасному педагогічному вузі не обмежується засвоєнням необхідної суми професійних знань, умінь та навичок і навіть не здобуттям досвіду та компетентності, а вимагає творчого особистісно-професійного осмислення змісту та організації навчально-виховного процесу в школі, його оцінки з позицій сучасного розвитку педагогічної науки та суспільних потреб, виявлення недоліків, з'ясування шляхів їх подолання.

Впровадження інновацій є одним із пріоритетних завдань сучасної школи, від розв'язання яких залежить подальший розвиток українського суспільства. Особливо гостро ця проблема постала в галузі загальної мистецької освіти, адже саме рівень естетичної культури у значній мірі визначає рівень духовної культури особистості.

Мета статі полягає у здійсненні аналізу новітніх наукових джерел з теми дослідження, виявленні проблемних аспектів впровадження інновацій в сучасну практику музично-естетичного виховання.

Термін "інновація" увійшов до вжитку у 40-і роки ХХ століття, закріплюючи одну з найважливіших рис вияву науково-технічної революції в суспільстві. Спочатку його використовували німецькі та австрійські науковці при аналізі соціально-економічних і технологічних процесів. Згодом цим терміном стали користуватися в педагогічних дослідженнях при позначенні всього нового в системі освіти. Проте, незважаючи на широке використання цього поняття, досі немає загальної теорії освітньої інноватики. Слово прижилося, замайоріло на шпальтах педагогічної преси, але сенс поняття, що за ним стоїть, ще й досі невизначений і малозрозумілий для переважної більшості педагогів. У професійній педагогіці, наприклад термін, "інновація" розглядається як комплексний процес створення, розповсюдження і використання нового практичного засобу (нововведення) в галузі техніки, технології, педагогіки, наукових досліджень. Інновації – це, перш за все, ідеї, процеси, засоби, результати взяті в єдності якісного вдосконалення педагогічної системи.

О.Рудницька приміром, пропонує таке визначення: "педагогічна інновація – процес створення та масового поширення нововведень для більш ефективного розв'язання педагогічних проблем" [6, 30].

Як перспективний шлях розвитку освіти інновація має ряд дослідницьких завдань це найперше такі: обґрунтування її місця в системі загальнонаукового і соціально-психологічного знання; висвітлення основних функцій та теоретичного осмислення шляхів реформування системи освіти; визначення перспектив функціонування, розвитку і управління навчально-виховними закладами; застосування і впровадження освітньої інноватики як критеріальної оцінки передового педагогічного досвіду; розроблення понятійно-категоріального апарату освітньої інноватики; розкриття тенденцій розвитку інноваційних процесів у системі національної освіти; підготовка рекомендацій щодо практичного втілення інноваційних процесів [5, 90].

Одним з найважливіших принципів інноваційного навчання є принцип гуманізації. Гуманізм (від лат. *humanus* – людський, людяний) – цілісна концепція людини як найвищої цінності в світі. Головне положення цієї концепції є захист гідності особистості, визначення її прав на свободу, щастя, розвиток і прояв свого хисту, створення для цього відповідних сприятливих умов життя, праці, навчання.

Гуманістична педагогіка – система наукових теорій, що стверджує виховання в ролі активного, свідомого, рівноправного учасника навчально-виховного процесу, який розвивається відповідно до своїх можливостей. З позицій гуманізму кінцева мета освіти полягає в тому, щоб кожний вихованець міг стати повноцінним членом, суспільства, суб'єктом діяльності, пізнання, вільною особистістю. Суть гуманізації виховного процесу визначається тим на скільки цей процес створює передумови для самореалізації особистості, розкриття її природних задатків, прагнення до свободи, відповідальності і творчості [4, 15]. Гуманістична педагогіка вимагає пристосування школи до учнів, забезпечення атмосфери комфорту і "психічної безпеки".

Гуманістична або особистісно-зорієнтована педагогіка зумовлює беззастережне визначення пріоритету діалогової стратегії педагогічної взаємодії як основи сучасних інноваційних технологій навчання і виховання школярів музичним мистецтвом. Під терміном "діалог" розуміється не просто розмова, бесіда (дослівний переклад з грецької), а насамперед ланцюжок взаємозалежних вербальних і невербальних спілкувань між педагогом і учнями на основі партнерських стосунків, обміну

особистісними духовними цінностями. Це потрібно, перш за все, для того, щоб зняти існуючі бар'єри у спілкуванні учнів та педагогів з приводу музики, з авторитарно-інформативних методів навчання перейти на суб'єкт-суб'єктні (діалогові), тому що сутнісна природа людини діалогічна, бо діалог (вербальний, візуальний, кінетичний, діяльнісний, паралінгвістичний та ін.) – це форма існування людини, її сутнісна характеристика. На уроках музики, як відомо, панує монолог вчителя, хоча в організації будь-якого виду музичної діяльності можна знайти належне місце і діалогу, і монологу. Дуже часто педагогічні відносини, які ззовні нагадують діалог (розмова, бесіда) насправді є псевдодіалогом (квазідіалогом), а іноді і антидіалогічні (де завжди права одна сторона, звісно учитель, "який завжди правий" та відсутності таких прав у іншої – учня, який "завжди помиляється"). Саме діалогічні форми педагогічного спілкування є хорошим засобом для стимулювання музично-інтерпретаційної діяльності учнів, прояву рефлексивних та емпатійних аспектів художнього пізнання [3, 8].

Педагогічний діалог – це своєрідна поліфонія взаємодії, де специфічні дії вчителя, який моделює навчально-виховний процес на партнерських стосунках (відкритість, довіра, повага, симпатія тощо), створюють умови для самовираження кожного учня. Завдання гуманного, не авторитарного вчителя – допомагати школярам досягти чи нейтралізувати психічні, смислові й інші бар'єри спілкування, емоційно захоплювати спільною пізнавальною діяльністю, розкривати й підтримувати творчий потенціал особистості.

Отже, в галузі загальної музичної освіти пріоритетною має стати діалогова стратегія педагогічної взаємодії, забарвлена позитивними емоційно-естетичними переживаннями, захопленням художньою діяльністю, емпатійними почуттями з домінуванням відчуття успіху, наснаги від мінімальної участі на шляху до пізнання мистецтва. Цим процесам активно сприяє одна з основних функцій мистецтва – комунікативна, яка виявляється в різних видах спілкування: діалог з митцем, діалог культур, діалог особистісних смислів в системі "учень-учень" або "вчитель-учні", внутрішній діалог (інтеріоризована дискусія), тощо.

Гуманістична педагогічна парадигма стала методологічною основою сучасної теорії і практики освіти в Україні. Її формальна сутність в галузі художньо-естетичного виховання відображена в державних нормативних документах, зокрема в Концепції загальної мистецької освіти, в якій задекларовані новітні методологічні підходи, а також дидактичні принципи, які забезпечують сучасні освітні вимоги до загальноосвітньої школи. Новизна принципів загальної мистецької освіти полягає в органічній єдності універсального, національного (регіонального) та загальнолюдського, а також – у поєднанні полікультурного, державного, етнолокального, краєзнавчого компонентів, як основи національної спрямованості мистецької освіти, що формує в учнів патріотичні почуття, громадську свідомість тощо.

У новій концепції мистецької освіти вперше задекларовано принципи поліхудожності, інтегративності, а також варіативності, що забезпечує свободу вибору учителя і є свідченням подолання педагогічного авторитаризму та уніфікації навчального процесу в сучасній українській школі. Зазнали суттєвих змін також мета і завдання загальної мистецької освіти. У попередні роки мета освіти традиційно обмежувалась "гармонійним розвитком особистості" та "формуванням естетичної культури учнів", що на практиці означало в першу чергу здобуття музичних знань та вмінь. Сьогодні мета загальної мистецької освіти формулюється в дусі гуманістичної парадигми: "у процесі сприймання та інтерпретації творів мистецтва і практичної художньої діяльності, виховувати в учнів цілісне ставлення до дійсності та мистецтва, розвивати художню свідомість і компетентність, здатність до самореалізації, потребу в духовному самовдосконаленні" [2, 3].

Мета конкретизується в основних завданнях мистецької освіти. Ці завдання сформовано за принципом єдності навчання, виховання і розвитку: Основна увага зосереджується не на навчанні як на процесі засвоєння знань, здобутті вмінь та навичок, а на гармонійному, творчому розвитку особистості. Знання є лише засобом для формування особистості як учасника художньої творчості, що передбачає розвиток емоційно-почуттєвої сфери, образного мислення, загальних та спеціальних музичних здібностей.

Нова тенденція загальної мистецької освіти передбачає застосування інноваційних методів навчання. В початковій школі рекомендується використовувати ігрові технології, емоційно-творчі ситуації; в основній школі – методи проблемного, пошуково-творчого характеру; у старшій школі – виконання індивідуальних творчих проєктів.

Проблеми інновацій – це новітні і водночас частково призабуті завдання музичної освіти. Із кожною віковою добою вчені-практики пропонують нові, раніше не відомі освітні системи. І ті нововведення, які себе оправдали, проваджуються в освітню практику. Саме завдяки таким виправданам, теоретично обґрунтованим і апробованим нововведенням процес мистецької освіти вдосконалюється. Тому освіта XXI ст., як і у всі попередні періоди свого розвитку, зазнає якісних

змін. І саме від успішного здійснення цих змін і розв'язання нових завдань залежить подальший духовний розвиток народу.

Але виникає занепокоєння. Чи готові ми до таких змін? Адже в процесі впровадження інновацій виникає ряд "супутніх" проблем, які потребують нагального вирішення. Серед них можна виділити наступні: зміна мислення сучасного педагога (готовність до впровадження інновацій), зміна пріоритетів у вищій спеціальній освіті – (підготовка висококваліфікованих молодих спеціалістів), наявність (чи відсутність) належного методичного забезпечення, готовність сучасного школяра до сприйняття інновацій (розвиток художньо-образного мислення, інтелекту, результати родинного виховання, рівень виховання у дошкільних і позашкільних навчальних закладах), потреба суспільства у змінах. Лише після розв'язання цих завдань можна сподіватись на позитивні результати впровадження інновацій. Від цього залежить подальший духовний розвиток суспільства, якісний поступ української держави.

Література

1. Масол Л. Виховний потенціал мистецтва – джерело освітніх інновацій // Мистецтво та освіта. – 2001. – №1. – С.2-5.
2. Масол Л. Концепція загальної мистецької освіти // Мистецтво та освіта. – 2004. – №1. – С.2-5.
3. Масол Л. Теоретико-методологічні основи викладання музики в школі // Масол Л.М., Беземчук Л.В., Очаковська Ю.О., Наземнова Т.О. Вивчення музики в 5-8 класах: Навч.-метод. посібник для вчителів. В двох частинах. Частина друга. Харків: "Скорпіон", 2003. – С.3-21.
4. Онищук Л. Інновативна – істотна складова гуманістичної парадигми учня // Шлях освіти. – 2000. – №4. – С.3-10.
5. Панчук В. Інноваційні процеси – підґрунтя проектування нових освітніх технологій // Освіта і управління. – 1998. – №3. – С.88-97.
6. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька. – К., 2002. – 270с.

Гамбаль Марія
наук. керівник – доц. О.С.Смоляк

ВИЗНАЧЕННЯ ЖАНРІВ КАЛЕНДАРНО-ОБРЯДОВОГО ФОЛЬКЛОРУ НА УРОКАХ МУЗИКИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

Останнім часом у зв'язку із відродженням української національної школи домінуюче місце на уроках музики повинна займати народна пісня, оскільки вона є тим стрижнем, на якому побудований весь навчально-виховний процес. В першу чергу, це пов'язано із її націєтворчою дидактикою, зокрема із її багатоголовою усною передачею тих знань, які виробило людство протягом свого історичного розвитку.

Програми з музики в загальноосвітніх школах в основному орієнтовані на засвоєння календарно-обрядового фольклору, виходячи із його прив'язаності до річного календаря. Тому вони є домінуючим матеріалом в них, хоча вагоме місце займають і інші жанри, зокрема звичайні пісні, жартівливі, пісні літературного походження. На жаль, у сучасних посібниках та словниках з музики В.Лужного, В.Островського та М.Сидіра, В.Дем'янчука, З.Бервецького, Ю.Юцевича інформація про обрядовий фольклор подається лише на рівні тлумачення його змісту, а визначення його жанрових ознак якимось оминається, а то й майже повністю ігнорується.

Мета статті – зробити визначення жанрів календарно-обрядового фольклору, виходячи з його функції та обставин виконання в обряді, а також враховуючи його основні типологічні ознаки.

До початку ХХ ст. українські вчені-народознавці пояснювали приналежність народної пісні до того чи того жанру, виходячи із розуміння їхнього словесного тексту та враховуючи образну і мотиваційну системи. І лише видатний український композитор та фольклорист С.Людкевич (1878-1979) у фундаментальному збірнику "Галицько-руські народні мелодії" [1], підготованому до друку разом із Й.Роздольським (1872-1945), розробив власну систему групування народнопісенного фольклору, виходячи із його функції в обряді та обставинам, при яких він виконується. Такий підхід дав можливість упоряднику використати нові дефініції, на означення цих груп, а відповідно й жанрів. Виходячи із цього, народнопісенні групи, за С.Людкевичем, мають наступні назви: обрядовий фольклор, звичайний фольклор, танцювальний і споріднений з ним фольклор, напливовий фольклор, епічний фольклор (остання група в збірнику відсутня, оскільки упорядник відносить балади та історичні пісні до групи звичайного фольклору).

Найдавнішою серед них є група обрядового фольклору. Його збереження та функціонування є визначальним чинником у стародавності того чи того етносу. Вчителі музики повинні знати жанрове визначення цих пісень, бо вони в найбільшій мірі представлені у програмовому матеріалі і потребують їхньої жанрової конкретизації. Отже, обрядовими називаються такі пісні, які функціонально прив'язані до того чи того обряду і поза ним не можуть виконуватися.